

SNG NOVA GORICA Smoletova **Antigona**

Pokop, neodtujljiva pravica, izvirača iz etičnega in božjega prava

Koliko hrabrih, kneustrašnih Antigon, ki bi se mimo vseh trinoških ukazov srčno zavzele le za visoka, nenapisana, a v pokončnem, neomajnem človeku, ki goji pieteto do vseh pokojnih, trdno zasidrana etična načela, bi potrebovali na vseh concih te naše tako izčrpane in od nenehnih bojev krvave Zemlje? Še je sicer veliko takih pogumnih posameznic, ki se borijo za splošne, "svete" človekove pravice proti toku političnih in verskih fanatizmov, ki brez vsakršnih očitkov vesti na debelo in široko kratijo človekovo dostojanstvo še po smrti.

Zato je še zmeraj tako živ in aktualen mit o Antigoni, ki se je proti kraljevim ukazom z vsemi močmi borila, da bi njen brat Polinejk, v očeh sodržavljanov izdajalec domovine, bil deležen pokopa kot brat Eteokles, ki je padel v boju "na pravi strani". O neupogljivi Antigoni je mojstrsko pisal Sofoklej (rojen okoli l. 495 pred Kr., Kolon, Grčija, umrl okoli l. 406 pred Kr.), eden izmed treh velikih, znamenitih grških tragikov, katerih dela so neumrljiva zaradi obče človeških resnic, ki jih osvetlujejo. Sofoklej je napisal tragiško tetralogijo, naslanjajoč se na mit o tebanski kraljevi družini (Kralj Ojdip, **Antigona**, Ojdip na Kolonu - četrti del, satirska igra, se ni ohranil). Mit o Antigoni, ki odpira temeljna moralna in eksistencialna vprašanja in obravnava boj med nenapisanim, božjim pravom, etičnim čutom, ki ju predstavlja **Antigona**, in državnimi, kraljevskimi zakoni, je povzel marsikateri dramatik. Na Slovenskem ga

je obdelal dramatik, pisatelj in dramaturg Dominik Smole (1929-1992), ki je dramo **Antigona** napisal l. 1960, in je bila tisto leto tudi prvič uprizorjena. Njen vodilni motiv je prav mrzlično iskanje Polinejka. To pa je pravzaprav iskanje lastnega jaza, samega sebe, in globljega smisla življenja. V tem je tudi bistvo Smoletove drame, ki v sporu med bratoma Polinejkom in Eteoklesom odslikava tudi spor med ideološko razdeljenostjo slovenskega naroda, ki je pripeljala do bratomornega obračunavanja. Kritično je uperjena proti socialistični oblasti, ki je zavladala po drugi svetovni vojni. Le-ta je zmagovalcem, tistim, ki so se bojevali v NOB, namenjala posebne časti, ostale pa enostavno prezrla, preganjala ali jih kruto množično pobijala, še po vojni, in metala v brezna. Ti zločini so ostali prikriti do osamosvojitve Slovenije. Zanimala je obstoj teh žrtev, kot v Smoletovi dramati oblasti, podprta z oraklom, trdi, da Polinejka sploh ni. Smole je povzel Sofoklejevo tematiko, a jo je tolmačil po svoje in jo razvil v moderno filozofsko, t. i. poetično dramo, pri kateri so osebe nosilke sodobnih filozofskih misli. Ohranil je vezano besedo, saj dramo sestavlja okrog 2500 spretno spisanih verzov. V njej je prisoten tudi zbor, ki spremlja dogajanje. Bistvena razlika pri Smoletovi dramati je ta, da se v njej **Antigona**, o kateri se vsi pogovarjajo in je s svojo trdno, svetlo odločitvijo najti mrtvega Polinejka in ga pokopati vedno prisotna, v resnici nikdar ne pojavi. Nositeljica njene odločitve, kljub kraljevi prepovedi,

je njena sestra Ismena. Ko pa se Ismenina bolj krhka volja zlomi ob pritiskih kralja, strica Kreona, in se sama zboji za svoje življenje, saj ima rada mir in varnost, njeno idejo prevzame mladi paž, ki mu ni več mar za udoben svet na dvoru, ampak brez strahu ubere po Antigoninih stopinjah pot iskanja in tveganja. Smoletova drama se konča, ko **Antigona** najde brata in ga pokoplje z golimi rokami na vrtu in jo zaradi preloma kraljevega ukaza čaka smrt. A njena neomajna etična drža ne propade, saj jo usvoji paž, ki nadaljuje njen boj za pravico in svobodo. Smoletova drama, ki so jo v 70. in 80. letih preteklega stoletja, pa tudi kasneje uprizorila razna slovenska poklicna gledališča (tudi SSG Trst), je s svojo subtilno in izostreno etično sporočilnostjo spet stopila pred občinstvo na odru Slovenskega narodnega gledališča Nova Gorica, kjer je bila premierno uprizorjena 16. februarja 2023, v režiji mladega režiserja Luka Marcena, prvič gosta v Novi Gorici. Režiser, ki rad ustvarja predstave, v katerih se lahko ukvarja z družbenopolitičnimi in etičnimi vprašanji, je tudi tokrat izvrstno razpletel to tako globoko, univerzalno tematiko, ki ne bo nikdar poznala zatona, ker je tako tesno vezana na človeka in njegov najgloblji kotiček zavesti in vesti, ki se na vsak način hoče dokopati do resnice in pravice. Luka Marcen z dramaturgoma Ano Kržišnik Blažica in Rokom Andresom je le malenkostno posegel v Smoletov stilno izjemen tekst. Odpravil je sicer zborovski del in dogajanje

umestil v naš čas, v katerem se žal bijejo razne vojne in spopadi in se ob njih večkrat postavljajo ista vprašanja. Zgodovina se žal žalostno ponavlja in človek se iz nje ni prav nič izučil.

*/ str. 12
Iva Koršič*

Foto Peter Uhan

Z 8. strani

Pokop, neodtujljiva pravica, ...

V prvem delu se drama, ki se v Marcenovem režijskem konceptu kaže zlasti kot družinska tragedija, bolj intimno dogaja med stenami domačega dvora (kar nazorno predstavlja tudi bolj utesnjujoča scenografija Branka Hojnika, ki prikazuje prostore na dvoru, svečano pripravljene za praznovanje zmage), kjer je sprva vse veselo ob napovedi konca vojne. A večeri se in mrak prinaša tragične vesti. Vse se začne razvijati in zapletati ob novici, da sta oba brata umrla v bratomornem spopadu in da bo le Eteokles imel pokop z vsemi častmi, kar seveda ne sprejmeta sestri **Antigona** in Ismena in začeta strastno in brez strahu iskati umrlega brata za mestnim obzidjem. V drugem delu, ko se tudi scenska podoba spremeni, ob odmiku scenskih elementov se prizorišče na široko razpre, bučna sodobna glasba (avtor je Mitja Vrhovnik Smrekar; pod odrski gib se podpisuje Lara Ekar Grlj) poudarja veseljačenje na dvoru ob zmagi (hoče preglasiti nezavedne očitke?). Sočasno pa se začne krhati Ismenino prepričanje o pravilnosti Antigonine etične drže in jo še sama prepozna kot bolno, blazno.

Luka Marcen se je, kot rečeno, osredotočil predvsem na dramo, ki se dogaja v družinskem krogu kralja Kreona, in namenil poudarek posameznim likom, ki se borijo, da bi si pridobili neko svoje mesto na tem svetu. Poudarek je tudi na tem, da vojna ubija in razdira družine in pušča v njenih članih goboke rane, ki se jih ne da kar tako lahko zaceliti. V uprizoritvi

so zato poudarjeni odnos med protagonistami in njihovi pogledi na svet. **Antigona** je kljub odsotnosti tako živo vseskozi prisotna na odru in ostaja čista, neomadeževana v svoji odločnosti. Ismeno, ki najprej srčno podpira sestro v njenem iskanju brata med padlimi in prepričanju, da ga je treba pokopati, potem pa zmeraj bolj oklevajočo med tem in kraljevo prepovedjo, je z nihanjem teh obremenjujočih psiholoških stanj in pritiskov na njeno bolj upogljivo naravo kot vselej subtilno in s čustvenimi poudarki upodobila Arna Hadžialjević. Blaž Valič je verodostojno izoblikoval lik Kreona, ki se ne pomišlja ukazati umor zvestega stražarja, a ga krvne vezi in ljubezen do mladih nečakinj omečijo, tako da omili svojo prepoved, toda pod pogojem, da sestri iščeta Polinejka le v temi, tako da bi ju nihče ne videl, da sta javno prelomili kraljevi ukaz, a se ob Antigoninem neustrašnem iskanju ob dnevni luči spet izkaže kot neizprosni in kruti vladar. Kreonovega lahkomišelnega sina, Antigoninega zaročenca, ki se najraje ukvarja sam s seboj, s svojimi oblačili in ljubi veseljaško družbo lahkoživk, je z mladostno prožnostjo dosledno poosebil Jure Kopušar in pri tem pokazal zrel igralski izraz. Lik vdanega paža, ki mu Antigonina pokončna drža razpre nova obzorja, je z dosledno, učinkovito igro izoblikovala igralka Lara Fortuna, nova, mlada pridobitev SNG Nova Gorica. V stražnika, ki vestno opravlja svoje delo in

skrbno izvršuje vladarjeve ukaze, se je s pravo vojaško držo preobrazil Gorazd Jakomini. Dvornega svetnika Teiresiasa, ki deli svoja videnja z vladarjevo družino in filozofske poglede z njimi, v bistvu pa želi le dobro krmariti sebi v prid, je mojstrsko, z močno odrsko prezenco, ki mu je lastna, odigral Bine Matoh, upokojeni igravec, nad štirideset let član SNG Nova Gorica. Spremljevalci umetniškega snovanja novogoriškega gledališča smo bili izredno veseli, da smo ga lahko spet videli na domačem odru v tako odlični formi in poleg njegovega izbrušeno izdelanega lika znova občudovali, kako so iz njegovih ust krasno, razločno in izredno učinkovito zveneli pomenljivi, večno veljavni Smoletovi verzi, prežeti s sodobnimi filozofskimi razmišljanji. Igralce je s posebno pažnjo na usklajeno paletu barv v primerne kostume oblekla kostumografinja Ana Janc. Za učinkovito osvetlitev dogajalnega prostora je poskrbel Andrej Hajdinjak. Novogoriška postavitev vsebinsko globoke poetične drame, ki je nekakšen unikum v slovenski dramatik – kot je povedal režiser Luka Marcen v pogovoru, objavljenem v bogato izoblikovanem gledališkem listu – je natančno, jasno izdelana predstava, ki izvrstno udejanja avtorjeve misli in gledalce kleno nagovarja, naj se še sami zazrejo v svojo notranjost in razmislijo, ali so bolj podobni Antigoni ali bi prej ali slej klonili pod težo ukazov, kot je to storila Ismena.